

Letos, ko slavimo 70-letnico ustanovitve gluhozemnice v Ljubljani, je prav, da se spomnimo tudi dogodkov, ki so si sledili vse do nastanka te humane ustanove, ki je prvotno zrasla v šempetrskem delu našega mesta. Zamisel o ustanavljanju podobnih zavodov je sorazmerno stara ne samo po svetu (v Italiji, Franciji, Holandiji in Nemčiji), ampak tudi na precej širokem ozemlju bivše avstro-ogrske monarhije. Prvi zavod na našem ozemlju je bil osnovan leta 1840 v Gorici zlasti po zaslugi Valentina Staniča. V Avstriji je bil prvi zavod za gluhe ustanovljen na Dunaju leta 1779. Pod vplivom dunajskega zavoda so bili ustanovljeni še tudi drugje v Avstriji podobni zavodi. Tako je bil leta 1786 ustanovljen zavod v Pragi, 1802 v Weitzenu, leta 1812 v Linzu, leta 1830 v Hallu, 1830 v Lvovu, leta 1831 v Salzburgu, leta 1832 v Brnu, leta 1832 v Gradcu, leta 1844 na Dunaju (že drugi zavod), leta 1846 v Celovcu, leta 1877 v Budimpešti, leta 1885 v Zagrebu in leta 1887 v Slavoniji. Vse je kazalo, da je tudi v Ljubljani potreben tak zavod, saj so zneski za ustanovitev takega zavoda bili že davno vplačani. Še bolj pa kot denar, ki je bil vplačan v ta namen, je silila k ustanovitvi takega zavoda živa potreba.

Med njegovimi ustanovitelji se omenja Frančišek Holdheim, to je psevdonim, pod katerim je prelat Frančišek Schmid vložil z ustanovnim pismom v Ljubljani 1830 8 delnic c. k. avstrijske nacionalne banke pri c. kr. ilirskem guberniju, z namenom, da bi se začeli vzgajati gluhozemni otroci s Kranjskega in Koroškega. S pritrdilom ministrskega sveta se je 1850 razdelil ustanovni sklad Frančiška Holdheima med obe kronovini Koroško in Kranjsko, pri čemer je dobila Kranjska 5929 goldinarjev in 49 kr. in končni blagajniški ostanek v znesku 113 goldinarjev 89 kr. Pozneje so se pridala ustanovi Frančiška Holdheima še druga volila. Tako je Jožef Skušek, kaplan v Železnikih, 1830 volil z ustanovnim pismom 952 gld. in 26 kr. za ustanovitev zavoda za gluhozeme in slepe. Upokojeni stotnik Benjamin Jelovšek pl. Fichtenau, ki je umrl v Novem mestu 1839, je prav tako volil v oporoki eno obligacijo za 400 gld., in sicer: polovico za ustanovitev zavoda za gluhozeme in polovico za ustanovitev zavoda za slepe na Kranjskem. S privolitvijo H. Jelovšek, ki je bila izvrševalnica oporoke, se je razdelila glavnica tako, da se je dodal znesek 200 gld. za Holdheimovo ustanovo za gluhozeme, 200 gld. pa so oddelili v ilirski ustanovni sklad za slepe. — Ljubljanski škof Anton Alojzij Wolf je volil

v oporoki 1858 8 državnih zadolžnic — skupaj torej 8000 gld. za zavod gluhozemnih, ki naj bi se mogoče ustanovil v Ljubljani, ter odredil, da letnih obresti ne smejo uporabljati, dokler se zavod ne ustanovi, temveč naj se te nabirajo v zavodovo korist. Če pa ne bi bilo mogoče ustanoviti zavoda v Ljubljani, naj bi se kapital po komisiji ubožnih zavodov podelil ljubljanskim revežem, toda ne tujcem.

Duhovnik in dunajski meščan Franc Ser. Dafner, ki je umrl na Dunaju leta 1861, pa je volil v oporoki znesek 3000 gld. v 5% obligacijah nacionalnega posojila za zavod gluhozemnih v Ljubljani. — Glavni dobrotnik novo ustanovljenemu zavodu pa je bil nedvomno ribniški dekan Ignacij Holzapfel, čigar ime se še danes spominja po ulici, ki je blizu starega zavoda. Holzapfel je bil rojen v Trziču 1799 ter je umrl 1868 kot dekan v Ribnici. V oporoki je 1862 volil, potem ko je odredil več legatov, vse svoje premoženje zavodu za gluhozeme, »ki se ima (posebej) ustanoviti na Kranjskem«. Po zapuščinski razpravi je ostala čista zapuščina v znesku 52.962 gld. 37 kr. in se je prisodila po okrajnem sodišču v Ribnici 1878 zavodu za gluhozeme. Z ustanovo Ignacija Holzapfela se je dejansko sezidala zgradba, kakor je bilo to zapisano na spominski plošči v veži nekdanjega zavoda na Zaloški cesti 5.

Grofica Frančiška Stubenberg, roj. Aichholzer, ki je bila vdova po gubernialnem svetniku, in je umrla v Ljubljani 1868, je bila posestnica Fužin Mültern pri Beljaku. Ta je volila v oporoki 4000 gld. v obligacijah za zavod gluhozemnih, ki se mora ustanoviti v Ljubljani. Posebej je naročila izvrševalteljem oporoke, da naj bi se obresti od tega kapitala izrecno uporabljale za vzdrževanje dveh gluhozemnih deklic iz kronovine Kranjske, šolali pa naj bi se v Gorici, dokler se ne bi ustanovil podoben ali takšen zavod v Ljubljani.

To so skopi podatki o tistih, ki so z denarjem skušali dvigniti v Ljubljani Zavod za gluhozeme. Pot do realizacije njihove zamisli pa je bila še precej težka in dolga. Pred ustanovitvijo zavoda so bili uporabljeni dohodki, ki so izhajali iz ustanov za gluhozeme, za vzdrževanje in vzgojo otrok (gojenec) na zunanjih zavodih, zlasti v Linzu. Nekaterim deklicam, ki so bile gluhozeme, je bilo pomagano tako, da je kongregacija šolskih sester v Šmihelu pri Novem mestu odprla posebno šolo za take deklice. Sprva je bilo v to šolo sprejetih 7 deklic, kasneje pa se je njihovo število precej dvignilo, tako da je bilo leta 1899 vpisanih nad 30 gojenk. To

je bil kar lep napredek, če pomislimo, da je bila posebna šola za gluhoneme deklice ustanovljena tu šele leta 1886. Na tej šoli je trajala učna doba 6 let, gojenke pa so podpirali predvsem iz denarja, ki je dotekal iz ustanovnih sredstev. Pouk je bil zasnovan po glasovno-govorni metodi. Pripomniti pa moramo, da je ta šola izobraževala gluhoneme gojenke vse do leta 1900, to je do ustanovitve novega zavoda — gluhonemnice na Zaloški cesti 5.

Zanimivo je, kako je tedanja šolska oblast gledala na ustanavljanje tovrstnih zavodov v tedanji Kranjski. Učna uprava je bila mnenja, še preden se je izdala šolska uredba z dne 2. maja 1883, da velja zakonita obča šolska dolžnost tudi za nepolnočutne otroke. K državnemu ljudskošolskemu zakonu pa se je mnenje imenovane uprave razlagalo tako, da ima deželna zakonodaja dolžnost skrbeti za ustanavljanje deželi potrebnih šol, zavodov, in to tudi za otroke, ki so na kakršenkoli način prizadeti. Zaradi tega pa je že leta 1884 deželni šolski svet natančno poizvedoval, koliko je gluhonemih in slepih, za pouk sposobnih šoloobveznih otrok na Kranjskem. Ugotovil je, da je gluhonemih bilo 128, slepih pa 25. Zaradi tega je bila potrebna še širša kulturna in socialna akcija, ki bi poskrbela, da bi na podlagi ustanovnih sredstev ustanovili za gluhoneme in slepe ustreznega zavoda na Kranjskem.

28. marca 1893 se je sešel odbor, ki mu je predsedoval deželni glavar, navzoči pa so bili različni svetovalci, strokovnjaki v pouku gluhih in slepih. Na tem sestanku je bila še ostreje poudarjena nujnost, da se ustanovi poseben zavod za nepolnočutne otroke. Na zasedanjih deželnega zbora (od leta 1893 do 1895) so se precej temeljito in natančno posvetovali o ustanovitvi zavoda za gluhe in slepe otroke. Prav tu pa je nastalo nasprotovanje med državno učno upravo in deželnim zastopništvom. Deželno zastopstvo je namreč zahtevalo, da bi bil to deželni zavod, državna uprava pa, da bi bil od dežele podpiran ustanovni zavod. Prav tako so nastali nesporazumi glede nastanitve dečkov in deklic. Nekateri so bili za to, da ostanejo deklice še nadalje v Šmihelu pri Novem mestu, drugi pa ne. Nastopila pa so tudi trenja pri razpravi, koga naj v bodoče sprejema na novo ustanovljeni zavod: otroke staršev s Kranjskega ali pa tudi od drugod. Poleg tega so bila vprašanja v zvezi s tem, ali naj bi združili v eni stavbi gluhe in slepe in kdo naj bi plačeval učno in vzgojno osebje. Verjetno je bilo

še dosti različnih pomislekov, tako da se je zadeva okrog ustanovitve tega zavoda vedno bolj zapletala in zavlačevala. Veliko je bilo govora o tem, kakšen način naj bi bil vzgoje in izobraževanja primeren, če bi nastanili skupaj manj številne slepe gojence z znatno številnejšimi gluhih. Pri gluhih so ugotovili, da bi jih mogli imeti od 50—60 stalno v internatu, to pa jih je največ vzpodbudilo, da so začeli resneje delati za samostojen zavod z gluhih gojenci. Po razpisu ministrstva za uk in bogočastje se je pooblastila deželna vlada, da prekine z razpravo, ki jo je imela z deželo glede ustanovitve združenega zavoda za gluhoneme in slepe otroke ter naj začne misliti na ustanovitev zavoda za gluhonemo mladino obojega spola, ki naj bi imel še značaj privatnega zavoda glede na 2. člen državnošolskega zakona iz 1869.

Sestavo programa so poverili referentu deželne vlade za ustanove Ludoviku markiju Gonaziju in stavbnemu svetniku I. Böltzu. Zaradi tega sta oba novembra meseca leta 1898 potovala v Zagreb, da bi si tam lahko ogledala tamkajšnji zavod za gluhoneme ter se še nadalje posvetovala s strokovnjaki teh smeri o programu in načrtu glede zgradbe in opreme. Ko je bil 1898 odobren stavbni prostor, je izdelal stavbenik Böltz tudi stavbni načrt, katerega je kasneje odobril deželni zdravstveni svet za Kranjsko in potrdila deželna vlada, nato pa je bila oddana stavba v gradnjo 1899. Dne 28. oktobra 1900 pa je bila slovesna otvoritev zavoda. Pripomniti je treba, da so celotni stroški za stavbo, zemljišče in inventar znašali 315.044 kron, ki so jih krili skoraj izključno iz Holzapflove ustanove. Tako je ta denar po obrestih že takrat narastel na ca. 700.000 kron. Zavod je bil torej odprt ob navzočnosti številnih gostov. Zavod je blagoslovil knezoškof Jeglič, navzoči pa so bili še deželni predsednik baron Viktor Hein in drugi. Deželni glavar Oton pl. Detela se je zahvalil deželnemu predsedniku za besede, ki jih je izrekel ob tej priliki. Prvi ravnatelj zavoda je bil Štefan Primožič. Tako je nastala humana ustanova, ki letos že 70 let opravlja svoje človekoljubno poslanstvo pri prizadetih otrocih.

OPOMBE

1. Prvo letno poročilo Kranjskega ustanovnega zavoda za gluhoneme v Ljubljani (objavilo vodstvo zavoda) Lj. 1907 (v slov. in nemškem jeziku). — 2. Zbornik ob 40-letnici ljubljanske gluhonemnice. V Ljubljani 1940. — 3. J. Koprivnik, Gluhomutec in nja obrazovanje, Maribor 1888.